

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

ДОВБНЯ СОФІЯ ОЛЕГІВНА

УДК 37.7: (477.45)(09)(043.3)

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОГРАМОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
(друга половина ХХ – початок ХХІ століття)

13.00.08 – дошкільна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському університеті імені Бориса Грінченка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
КУДИКІНА Надія Василівна,
Інститут педагогіки НАПН України,
головний науковий співробітник.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
СТЕПАНОВА Тетяна Михайлівна,
Миколаївський національний університет
ім. В. О. Сухомлинського, декан факультету
розвитку дитини;

кандидат педагогічних наук, доцент
РОГАЛЬСЬКА Надія Василівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, професор кафедри дошкільної
педагогіки та психології.

Захист відбудеться «30» червня 2015 р. о 10 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.04 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «28» травня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. О. Татарина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Провідні напрями розвитку сучасної системи дошкільної освіти в Україні задекларовано в загальнодержавних нормативних документах: Законах України «Про освіту» (2015), «Про дошкільну освіту (2001), Базовому компоненті дошкільної освіти (2012).

Зміст сучасної дошкільної освіти значною мірою зумовлюють зміни у програмово-методичному забезпеченні, що створюється на ґрунті наукових і методичних напрацювань провідних учених минулого й сучасного. З огляду на це, дослідження трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) дозволяє виявити як його досягнення, так і недоліки, осмислення яких сприяє позитивним змінам сучасної теорії і практики дошкільної освіти, зокрема й ігрової діяльності – провідної для дітей дошкільного віку.

Теоретичні засади дослідження трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку у вітчизняній науці представлено працями багатьох учених: концептуальні положення методології сучасної педагогіки (І. Бех, Л. Ваховський, В. Кремень, С. Максименко, В. Огнев'юк, О. Савченко та ін.); загальнопедагогічні підходи до організації наукових досліджень у дошкільній освіті (Г. Беленька, А. Богущ, О. Кононко, Т. Поніманська та ін.); історіографічний аспект програмово-методичного забезпечення освіти України в означених хронологічних межах подано в працях Л. Артемової, Л. Березівської, О. Сухомлинської, Т. Степанової, І. Улюкаєвої та ін.).

Аналіз наукового фонду з досліджуваної проблеми засвідчив, що трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні комплексно й системно в обраних хронологічних межах не вивчалися. Певною мірою її торкалися вчені в руслі досліджуваних ними питань: теоретичні засади ігрової діяльності й процесу становлення та розвитку змісту програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності в суспільному дошкільному вихованні (К. Дьяконова, Т. Філімонова, Н. Кудикіна та ін.); психологічні (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонт'єв, Г. Люблінська та ін.) та педагогічні засади ігрової діяльності дітей дошкільного віку (Л. Артемова, А. Богущ, Г. Григоренко, Р. Жуковська, Н. Кудикіна, Н. Луцан, Д. Менджерицька, І. Школьна, К. Щербакова, О. Янковська та ін.); розвиток дошкільної освіти в Україні у різні історичні періоди (Л. Артемова, Л. Батліна, С. Попиченко, Т. Степанова, І. Улюкаєва та ін.) та в різних регіонах (О. Венгловська, С. Дітковська та ін.).

Водночас розвиток програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку не був предметом наукового дослідження. На підставі вивчення наукової літератури з досліджуваної проблеми та педагогічної практики дошкільної освіти виокремлено низку суперечностей між:

- соціальним замовленням щодо оновлення змісту дошкільної освіти та недостатнім вивченням його реалізації в ігровій діяльності дітей;

- зростаючими вимогами до розробки методичного супроводу ігрової діяльності згідно зі стандартами дошкільної освіти та його практичним упровадженням;

- наявним програмово-методичним забезпеченням ігрової діяльності дітей дошкільного віку та відсутністю його об'єктивної оцінки.

Означені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження входить до плану науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти» (Державний реєстраційний номер 0110U006274). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Київського міського педагогічного університету ім. Б.Д. Грінченка (протокол № 6 від 21 травня 2009 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук при НАПН України (протокол № 5 від 16 червня 2009 р.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) та виявленні реалізації його в практиці дошкільних навчальних закладів України.

Завдання дослідження:

1. Окреслити еволюцію програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в досліджуваних періодах.

2. Визначити сутність феномена «програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку»; уточнити поняття «трансформація», «ігрова діяльність», «програма», «методичне забезпечення».

3. З'ясувати передумови становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

4. Виокремити й схарактеризувати періоди та етапи трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Об'єкт дослідження – теорія і практика ігрової діяльності дітей дошкільного віку України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).

Предмет дослідження – трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку (зміст, компоненти, чинники, періоди, етапи) та їх реалізація в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення завдань дослідження використано комплекс методів: аналіз, синтез, узагальнення з метою вивчення та систематизації наукових джерел; хронологічно-системний для виокремлення періодів та етапів трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття; конкретно-історичний для розкриття суспільно-

політичних, економічних, організаційно-педагогічних та інших чинників, що дали змогу з'ясувати передумови становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку та схарактеризувати періоди та етапи трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття; проблемно-генетичний з метою аналізу особливостей реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів України у визначених хронологічних межах.

Джерельна база дослідження:

- *джерела нормативно-правового характеру* (закони, постанови, накази, інструкції Міністерства освіти УРСР й Міністерства освіти і науки України);
- *архівні документи й матеріали* (документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) (фонд 166 – Народний комісаріат освіти УРСР (Міністерство народної освіти УРСР), законодавчі й нормативні акти Української РСР, матеріали та довідки перевірок роботи дошкільних установ Української РСР);
- *праці вітчизняних психологів* (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтєв, Г. Люблінська та ін.) *і педагогів* (Л. Артемова, А. Богущ, Г. Григоренко, Р. Жуковська, Н. Кудикіна, Н. Луцан, Д. Менджеричька, І. Школьна, К. Щербакова, О. Янковська та ін.);
- *періодичні видання*, на сторінках яких розглядалась досліджувана проблема: журнал «Дошкільне виховання» (1940–2012 рр.), «Бібліотечка вихователя дитячого садка», «Палітра педагога», газета «Дитячий садок» (2001–2012 рр.), Збірники наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР (1959–1990 рр.);
- *програмово-методичні документи*: «Програма та внутрішній розпорядок дитячого садка» (1934 р.); «Керівництво для вихователя дитячого садка» (1953, 1962, 1966, 1971, 1978 рр.); «Типова програма виховання і навчання в дитячому садку» (1984 р.); «Програма навчання та виховання в підготовчій групі дитячого садка» (1985 р.); «Програма виховання і навчання в дитячому садку» (1986); «Малятко» (1991, 1999 рр.); «Дитина в дошкільні роки» (1991, 2004, 2011 рр.); «Програма навчання і виховання дітей від двох до семи років «Дитина»» (1993, 2012 рр.); «Українське дошкілля» (1999, 2011 рр.); Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (2008 р.); «Впевнений старт» (2012 р.) та ін., методичні рекомендації для вихователів, що використовувалися у керівництві ігрової діяльності в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів упродовж досліджуваного періоду;
- *інтерпретаційні джерела* – монографії, брошури, статті у контексті досліджуваної теми (розвиток дошкільної освіти в Україні на різних історичних етапах – Л. Артемова, Л. Батліна, З. Борисова, К. Дьяконова, З. Нагачевська, С. Попиченко, Т. Степанова, І. Улюкаєва, Т. Філімонова та ін.; розвиток дошкільної освіти різних регіонів України – О. Венгловська, С. Дітковська та ін.; різні напрями виховання дітей у дошкільних навчальних закладах освіти в Україні – Л. Вергазова, О. Донченко, Н. Лазаревич, О. Стягунова, М. Чернявська та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в роботі *вперше*: на основі цілісного окреслення еволюції програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в досліджуваних періодах та джерел нормативно-правового характеру, архівних документів і праць вітчизняних психологів і педагогів *обґрунтовано* теоретичні засади трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) та виявлено їх реалізацію в практиці дошкільних навчальних закладів України; *визначено* сутність феномена «програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку» як *взаємозалежного утворення системного характеру, що відображає зміст програми з ігрової діяльності, і є підґрунтям для створення навчально-методичних видань фахової спрямованості, узагальнення та поширення передового досвіду, що забезпечує організацію ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів*; *з'ясовано* передумови становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку – розвиток наукової думки; педагогічні пошуки практики; розвиток мережі дошкільних закладів; *виокремлено* періоди трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття в Україні та їх етапи: перший період – радянський (1958–1990 рр.) – становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчій базі та реалізація його у суспільному дошкільному вихованні; другий – період незалежної України (1991–2012 рр.) – модернізація програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчому національному ґрунті; *уточнено* поняття «трансформація», «ігрова діяльність», «програма», «методичне забезпечення»; *подальшого розвитку набули*: характеристика історіографії проблеми та джерел дослідження; програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці спецкурсу для студентів факультетів дошкільної освіти «Теорія і методика ігрової діяльності дітей дошкільного віку». Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі ВНЗ під час викладання навчальних дисциплін: «Історія педагогіки», «Історія дошкільної педагогіки», «Дошкільна педагогіка»; в навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу; в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки вихователів ДНЗ; у розробці програм навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку, в підготовці методичних посібників для ДНЗ та у практиці підготовки майбутніх вихователів у системі вищої освіти.

Основні положення і результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес ДНЗ № 261 м. Київ (акт про впровадження № 217 від 11.12.2014 р.); ДНЗ № 577 м. Київ (акт про впровадження № 271 від 09.12.2014 р.); Богуславського гуманітарного коледжу імені І.С. Нечуя-Левицького (довідка № 598 від 28.11.2014 р.); Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (акт № 0873/01-30/14 від 21.02.2012 р.); Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (акт № 3 від 03.10.2011 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати

дисертаційного дослідження оприлюднювались та обговорювались на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Сучасне дошкілля: реалії та перспективи» (м. Київ, 2009 р.); «Спеціаліст ХХІ века: психолого-педагогическая культура и профессиональная компетентность» (м. Барановичі, Республіка Білорусь, 2011 р.); «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (м. Черкаси, 2012 р.); «Современная наука: тенденции развития» (м. Будапешт, Угорщина, 2013 р.); *всеукраїнських* – «Реалізація наступності дошкільної і початкової освіти» (м. Київ, 2009 р.); «Український науково-інтелектуальний простір: реалії та перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 2010 р.)» «Пріоритети нової особистісно орієнтованої парадигми дошкільної освіти в Україні» (м. Умань, 2010 р.); «Дошкільна освіта в умовах інтеграції: історія, проблеми, перспективи» (м. Ніжин, 2010 р.); «Читання в контексті розвитку інформаційного суспільства» (м. Кам'янець-Подільський, 2012 р.); «Професійна підготовка фахівців соціально-педагогічної сфери в умовах інтеграції України до Європейського освітнього простору» (м. Ніжин, 2012 р.), «Стандарти дошкільної освіти» (м. Київ, 2014 р.).

Результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка (2000–2012 рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 17-ти публікаціях автора, з них 8 – у фахових періодичних наукових виданнях України, 1 – у закордонному виданні, 4 – апробаційного характеру, 4 – додатково відображають наукові результати дослідження.

Особистий внесок здобувача. У розділі «Граючись, зростаємо» у Методичних рекомендаціях до «Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина»» (у співавторстві з Н. Кудикіною) здобувачем розкрито концептуальні підходи щодо організації ігрової діяльності сучасних дітей дошкільного віку [16]. У статті «Сучасна методика керівництва творчими іграми дітей» (у співавторстві з Н. Кудикіною) на конкретних прикладах висвітлено сучасну методику керівництва творчими іграми дітей старшого дошкільного віку, що характеризується системною організацією бінарного характеру [17].

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (427 найменувань, із них – 40 архівних справ, 3 – електронні інформаційно-освітні ресурси), що обіймають 40 сторінок; 7 додатків на 9 сторінках, 1 рисунок. Загальний обсяг дисертації складає 250 сторінок, із них – 201 сторінка основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, стан і доцільність її наукового розроблення; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, джерельну базу; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; подано відомості про особистий внесок здобувача, апробацію та впровадження отриманих результатів; відображено інформацію про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження проблеми**

трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку» окреслено еволюцію програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в досліджуваних періодах; уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження, визначено сутність феномена «програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку» та з'ясовано передумови становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в досліджуваній період.

Вивчення еволюції проблеми дослідження та джерельної бази дало можливість систематизувати наукові праці, в яких висвітлено теоретичні аспекти трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в означених хронологічних межах. Першу групу складають наукові праці, що присвячені аналізу теоретичних засад ігрової діяльності та процесу становлення й розвитку змісту програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності суспільного дошкільного виховання (К. Дьяконова, Н. Кудикіна, Т. Філімонова та ін.).

До другої групи праць віднесено дослідження науковців, що розкривають вивчення сутності гри, її психолого-педагогічний механізм та класифікацію ігор (Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв, Г. Люблінська, Е. Мануйленко та ін.).

Третя група наукових праць присвячена педагогічному вивченню дитячої гри (Л. Артемова, Т. Губенко, В. Залогіна, В. Захарченко, Р. Ібрагімова, Н. Кудикіна, Т. Маркова, О. Усова, І. Школьна, О. Янківська та ін.) і розкриттю методики керівництва грою (Р. Жуковська, Д. Менджеричька, Р. Рімбуг, П. Саморукова та ін.). Окреслена проблема певною мірою визначається в працях сучасних українських учених, а саме: формування взаємин дошкільників у спільній грі (К. Щербакова); педагогічний супровід ігрової діяльності дітей (Н. Кудикіна); соціальна адаптація старших дошкільників засобами ігрової діяльності (Н. Захарова); формування первинного економічного досвіду старших дошкільників засобом гри (А. Сазанова); особливості розвитку сюжетно-рольової гри старших дошкільників (С. Ладивір); розвиток комунікативних функцій дошкільників у процесі творчих ігор (К. Карасьова); гра в освітньому просторі дошкільного навчального закладу (Н. Гавриш).

Четверту групу праць складають наукові здобутки, присвячені розвитку дошкільного виховання (дошкільної освіти) в Україні у різні історичні періоди (Л. Артемова, Л. Батліна, С. Попиченко, Т. Степанова, І. Улюкаєва та ін.). Науковцями здійснено низку педагогічних досліджень, які присвячені розвитку дошкільної освіти різних регіонів (О. Венгловська, С. Дітковська та ін.) й різним напрямкам виховання дітей у дошкільних навчальних закладах в Україні (Л. Вергазова, О. Донченко, Н. Лазаревич, О. Стягунова, М. Чернявська та ін.).

Вагомим для дослідження стали праці, в яких висвітлено: періодизацію розвитку національної педагогічної думки (Л. Березівська, Н. Дічек, Н. Гупан, О. Сухомлинська); становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання (Л. Артемова, З. Борисова, Т. Степанова, І. Улюкаєва та ін.), що слугували підґрунтям розробки періодизації розвитку програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.).

Вивчення джерел із фондів Центрального державного архіву вищих органів

влади та управління України: звітів Міністерства освіти УРСР про роботу дошкільних закладів, доповідних записок, довідок Міністерства УРСР про перевірку стану ігрової діяльності в дошкільних закладах дозволили виокремити напрями реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні в межах досліджуваного історичного періоду.

Аналіз передового педагогічного досвіду, висвітленого у фахових періодичних виданнях («Дошкільне виховання», «Дошкольное воспитание», «Дитячий садок», «Бібліотечка вихователя дитячого садка»), уможливив з'ясування особливостей впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в освітній процес дошкільних навчальних закладів.

Визначено теоретичні засади дослідження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку, як-от: система концептуальних положень методології сучасної педагогічної науки (І. Бех, Л. Ваховський, В. Кремень, С. Максименко, В. Огнев'юк, О. Савченко та ін.), загальнопедагогічні підходи до організації наукових досліджень у дошкільній освіті (Г. Беленька, А. Богуш, О. Кононко, Т. Поніманська та ін.).

Системний і комплексний аналіз проблеми трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в досліджуваних періодах дав змогу схарактеризувати ключові поняття дослідження: «трансформація», «ігрова діяльність», «програма», «методичне забезпечення».

Базовою категорією дослідження є феномен «трансформація», яка трактується через такі поняття: рух, становлення, перетворення, зміна, розвиток; мінливість, відбір, система тощо. У філософському тлумаченні, трансформація розглядається як траєкторія стратегічних змін розвитку суспільно-історичної практики. Педагогіка розглядає «трансформацію» у тісному взаємозв'язку із внутрішніми і зовнішніми чинниками розвитку освіти та забезпеченням її якісних змін. «Трансформація» при цьому виступає як гармонійна єдність наукового знання і педагогічної практики, як спроможність втілити наукові знання в практичний результат.

«Ігрову діяльність» розглядаємо як різновид активної діяльності дітей дошкільного віку, що становить основний зміст їхнього життя та є провідною діяльністю, тісно пов'язаною з подальшим навчаннями і працею. Ученими (Л. Артемова, Н. Гавриш, Г. Григоренко, Н. Кудикіна К. Щербакова та ін.) доведено, що за умов педагогічного супроводу ігрова діяльність реалізується як багатофункціональний метод.

«Програму» характеризуємо як нормативний документ, у якому визначено зміст навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку за відповідними розділами.

«Методичне забезпечення» розкриваємо як складову дошкільної освіти, що виступає основою для реалізації змісту навчання, виховання і розвитку дітей та пов'язаної із осмисленим вибором педагога різноманітних форм організації навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі.

Ключове поняття «програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності» обґрунтоване з урахуванням наукового доробку вітчизняних психологів (Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, О. Леонтьєва, Г. Люблінської), педагогів (Т. Губенко, Р. Жуковської, В. Захарченко, Р. Ібрагімової Т. Маркової,

Д. Менджерицької, П. Саморукової, Р. Рімбуг, О. Усової, І. Шкільної, О. Янківської) та результатів аналізу методичного наповнення ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

«Програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку» розуміємо як взаємозалежне утворення системного характеру, що відображає зміст програми з ігрової діяльності і є підґрунтям для створення навчально-методичних видань фахової спрямованості, узагальнення та поширення передового досвіду, що забезпечує організацію ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів.

Визначено структурні компоненти програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку, як-от: програма розвитку навчання і виховання дітей дошкільного віку (мета, зміст, завдання з ігрової діяльності дітей дошкільного віку) та методичне забезпечення, складовою якого є такі навчально-методичні видання фахової спрямованості: навчальні, навчально-методичні посібники, методичні рекомендації (методичні вказівки), фахові журнали та нормативні бюлетені; узагальнення передового досвіду з організації ігрової діяльності.

Виявлено, що впровадження в практику дошкільних навчальних закладів означених компонентів програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку сприяє формуванню особистісної ігрової компетентності дитини дошкільного віку, що полягає у її здатності організовувати різні види ігор (творчі та ігри за правилами тощо) відповідно до їх структури (уявлювана ігрова ситуація, ігрова роль, ігрові правила); реалізовувати власні ігрові задуми; дотримуватись ігрового партнерства та рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування у процесі гри тощо.

На основі аналізу педагогічної літератури та з урахуванням історичних, суспільно-політичних, соціально-економічних, педагогічних чинників визначено передумови становлення програмово-методичного забезпечення, що спричинили його трансформації в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, а саме:

- розвиток наукової думки, що був забезпечений державною освітньою політикою, яка впливала на визначення підходів та структурування змісту діяльності дітей у дошкільних закладах від ідей вільного, національного виховання та дидактичного прагматизму до уніфікації управлінських важелів впливу на систему освіти з їх суворою централізацією (регламентування численних наказів та інструкцій), що позначилося на змісті єдиної програми навчання, виховання дітей дошкільного віку «Руководство для воспитателя детского сада» (Программно-методические указания), а також методичного забезпечення її реалізації у дошкільних закладах усіх республік Радянського союзу, зокрема УРСР;

- педагогічні здобутки практики, що відбувалися на тлі динамічної перебудови суспільно-економічного життя країни (створення нового соціально-економічного устрою та орієнтир на побудову комуністичного суспільства). Незважаючи на те, що кількість публікацій практиків у період видання була незначною, вони здійснювали свій вплив на розвиток програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку, коригуючи його у відповідності до потреб та інтересів дітей;

- розвиток мережі дошкільних закладів, що зумовив потребу у створенні й

поліпшенні якості програмово-методичного забезпечення, зокрема ігрової діяльності (програми навчання, виховання дітей дошкільного віку, методичні посібники, безпечне ігрове обладнання тощо).

Установлено, що наукові надбання системи дошкільного виховання та її розвиток, навіть, за умов уніфікації забезпечили необхідний рівень розробки програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в радянський період. Вони стали підґрунтям для подальшого розвитку програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності в системі дошкільного виховання.

У другому розділі **«Становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в системі дошкільного виховання радянського періоду (1958–1990 рр.)»** схарактеризовано зміст програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні в радянський період; висвітлено процес становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в другу половину ХХ століття.

Використовуючи конструктивно-генетичний метод дослідження, визначено перший радянський період та виокремлено в ньому етапи програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні у 1958–1990 рр. *Перший радянський період* – становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчому ґрунті (1958–1990 рр.) охоплює *два етапи*: 1-й (1958–1983 рр.) – етап підпорядкування програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку законодавчій базі; 2-й (1984–1990 рр.) – етап демократизації та реформування програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Встановлено, що перший радянський період (1958–1990 рр.) характеризувався становленням програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на нормативно-правових та науково-методичних засадах відповідно до наявних психологічних теорій ігрової діяльності Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, О. Леонтєва, Г. Люблінської та ін. Зазначені дослідження були різнобічними та характеризувалися висвітленням широкого кола питань, що впливали на вдосконалення теорії та методики ігрової діяльності. Це – найбільш тривалий період системного, поступового та поліфункціонального становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Розробка та наповнення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в радянський період суттєво залежала від суспільно-політичних та економічних умов, а також стану педагогічної науки та здійснювалася з урахуванням жорстко регламентованих нормативно-правових документів, прийнятих партією та урядом як Радянського Союзу, так і УРСР, а саме: законів «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» від 24 грудня 1958 р.; «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959 р., стаття 20); Постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи подальшого розвитку дитячих дошкільних закладів, поліпшення виховання і медичного обслуговування дітей дошкільного віку» (21 травня 1959 р.); Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про завершення переходу до загальної середньої

освіти молоді й подальший розвиток загальноосвітньої школи» (1972 р.); нормативного документа «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» (1974 р.); «Основні напрями реформування загальноосвітньої і професійної школи» від 12 квітня 1984 р.; Постанови Ради Міністрів СРСР «Про подальше поліпшення суспільного дошкільного виховання і підготовку дітей до навчання в школі» (19 травня 1984 р.).

Характеристика чинних у радянський період програм (усі вони мали подібні типізовані назви – «Програма виховання і навчання в дитячому садку» (1962 р., 1966 р., 1971 р.); «Типова програма виховання і навчання в дитячому садку» (1984 р.), «Програма навчання та виховання в підготовчій групі дитячого садка» (1985 р.) зумовлює висновок про те, що в розділі «Гра» було відображено основи педагогічного керівництва ігровою діяльністю дітей дошкільного віку, пов'язані з науковими здобутками періоду, в якому видавалася програма: врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку, місце ігор у режимі дня, класифікація ігор – творчі (сюжетно-творчі, сюжетно-рольові, будівельні ігри, ігри з природним матеріалом) та ігри з правилами (дидактичні, рухливі), добір ігор та іграшок.

Аналіз матеріалів із архівних фондів ЦДАВО України, публікацій фахового журналу «Дошкільне виховання», описів передового педагогічного досвіду радянського періоду (1958–1990 рр.) у межах виокремлених 1-го (1958–1983 рр.) – підпорядкування програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку законодавчій базі та 2-го (1984–1990 рр.) етапів – демократизація та реформування змісту програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку дав можливість простежити реалізацію програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в практиці дошкільних закладів у різних областях України. З'ясовано, що реалізація програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку була зумовлена як об'єктивними (розвиток ігрової діяльності дітей дошкільного віку відповідно до змін у законодавстві та основних напрямів стратегії розвитку комуністичного суспільства), так і суб'єктивними умовами, пов'язаними з проблемами дошкільної освіти (ініціювання Міністерством освіти УРСР перевірок, низки заходів для підвищення кваліфікації педагогів з проблеми вдосконалення форм і методів організації ігрової діяльності; апробація педагогами комплексного підходу до методики керівництва ігровою діяльністю дітей дошкільного віку на основі регламентованої програмою тематики ігор; авторитарним керівництвом грою на суб'єкт–об'єктній взаємодії педагога і дитини; щоденним використанням такої форми організації навчання дітей, як заняття; інтенсивною підготовкою дітей до школи та частковим обмеженням творчості, ініціативності, самостійності та індивідуальних потреб кожної дитини).

Було виокремлено *трансформації*, що впливали на становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності на законодавчому ґрунті упродовж радянського періоду, а саме: базування системи дошкільного виховання на ідеології наукового комунізму; розвиток науково-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на основі наукових теорій гри (Р. Жуковська, Д. Менджеріцька, П. Саморукова, Р. Рімбуг, О. Усова, В. Залогіна, Т. Губенко, Р. Ібрагімова, Т. Маркова, Л. Артемова, О. Янківська, Н. Кудикіна, І. Школьна,

В. Захарченко та ін.), передового педагогічного досвіду; визначення змісту ігрової діяльності дітей дошкільного віку типовими програмами, розробленими Науково-дослідним інститутом (НДІ) дошкільного виховання АПН СРСР та відділом дошкільного виховання Науково-дослідного інституту педагогіки (НДП) УРСР; задекларованість всебічного розвитку особистості в контексті інтенсивної підготовки дітей до школи, що нівелювала провідну роль гри у формуванні творчості, ініціативності, самостійності дітей; спрямованість педагогів-практиків на адаптацію педагогічних методів та прийомів щодо організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку, визначення провідної ролі вихователя у цьому процесі.

Радянський період характеризувався трансформаціями програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на ґрунтовних наукових здобутках у вивченні актуальних проблем ігрової діяльності та реалізацією комплексної методики керівництва ігровою діяльністю дітей дошкільного віку для вирішення розвивальних, освітніх і виховних завдань цього процесу (Л. Артемова, І. Баскіна, Т. Губенко та ін.). Провідними завданнями дошкільного виховання в радянський період було визначено всебічний розвиток дитини; підготовка дитини дошкільного віку до навчання в школі, що нівелювало провідну роль гри у формуванні особистості, але при цьому ігрова діяльність визнавалася складовим компонентом зазначеного процесу.

У третьому розділі **«Модернізація програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в незалежній Україні (1991–2012 рр.)»** висвітлено особливості трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку та визначено напрями впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів України в межах досліджуваного історичного періоду.

Аналіз висвітлення проблеми трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчому національному ґрунті, що охоплює 1991–2012 рр., дозволив у межах виокремленого другого періоду виділити *два етапи*: 1-й етап (1991–2000 рр.) – наукових пошуків та програмотворення; 2-й етап (2001–2012 рр.) – стандартизації дошкільної освіти.

Другий період у політичному та соціально-економічному житті України ознаменувався змінами в дошкільній освіті, які вплинули на її подальший розвиток у межах усієї системи освіти України. Трансформації змісту дошкільної освіти були зумовлені дією таких важливих нормативно-правових документів, як Закон України «Про освіту» (1991), Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХ століття») (1993), Концепція національного виховання (проект) (1994). Вагомою віхою у розвитку суспільного дошкільного виховання стало прийняття Закону України «Про дошкільну освіту» (2001), а також затвердження нового «Положення про дошкільний навчальний заклад» (2003). Це позначилося на оновленні програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні, яке було розроблено з урахуванням принципу домінуючої ролі гри у процесі навчання і виховання дітей дошкільного віку та з урахуванням національної самобутності регіону й особливостей його економічного розвитку.

Етапом у впровадженні програмово-методичного забезпечення дошкільної

освіти стало створення у 1998 р. Базового компонента дошкільної освіти (БКДО) – основного нормативного документа, який визначав вимоги до змісту дошкільної освіти в Україні (Державний стандарт дошкільної освіти). Згідно першого варіанту БКДО ігрова діяльність була інтегрована в чотири основні сфери життєдіяльності дитини: «Природа», «Культура», «Люди», «Я сам». Методичне забезпечення розвитку дитини за всіма сферами вмещувало матеріали з використання гри як засобу навчання та виховання дітей. За період дії чинного Базового компонента дошкільної освіти (з 1999 по 2012 рр.) в освітянському просторі України відбулися істотні зміни, що стали підґрунтям для оновлення його редакції як Державного стандарту дошкільної освіти в Україні (2012).

Уперше в редакції Базового компонента дошкільної освіти 2012 р. виокремлено самостійну освітню лінію «Гра дитини», а також з урахуванням її змісту і результатів освітньої роботи відображено показники сформованості ігрової компетенції, що полягають у зацікавленому ставленні дитини до ігрової діяльності, використанні власного досвіду для створення ігрових задумів; реалізації в них своїх пізнавальних, соціальних, моральних, естетичних потреб; відтворенні знань та моральних уявлень, задоволенні інтересів до довколишнього, творчому відображенні діяльності, взаємин дорослих, реальних та уявлених подій, ситуацій у власній грі; активному відтворенні своїх життєвих вражень у рольовій грі з використанням виразних засобів; у самостійній реалізації власних ігрових задумів, виборі гри, іграшок; участі в різних видах ігор, об'єднанні з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань; дотриманні рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування.

У контексті реалізації вимог Базового компонента дошкільної освіти (2012) було оновлено комплексні додаткові програми загальноукраїнського рівня впровадження, зокрема: «Дитина в дошкільні роки» (науковий керівник К. Крутій), програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» (наукові керівники О. Проскура, Л. Кочина, В. Кузьменко, Н. Кудикіна), «Впевнений старт» (керівник Т. Панасюк), «Українське дошкілля» (науковий керівник О. Білан), у яких чітко визначено зміст щодо формування у дітей дошкільного віку ігрової компетенції.

Суттєвим явищем для дошкільної освіти зазначеного періоду є монографічне дослідження Н. Кудикіної «Теорія ігрової діяльності дітей», у якому гра розглядається як цілісна, структурно складна діяльність, що взаємодіє із середовищем; її основні компоненти – мотиваційно-цільовий, змістовий, процесуальний, контрольний-оцінний та результативний реалізуються на системних засадах – вони діють взаємопов'язано, завдяки чому утворюється певна цілісність, єдність. У такому разі педагогічний супровід ігровою діяльністю також є багатокомпонентним.

На основі теоретичного й практичного доробку педагогів, який відображено у фахових виданнях («Дошкільне виховання», «Дитячий садок», «Бібліотечка вихователя дитячого садка», «Палітра педагога» та ін.), визначено напрями впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів другого періоду (1991–2012 рр.) у межах двох етапів: 1-й етап (1991–2000 рр.);

2-й етап (2001–2012 рр.). Перший напрям – описи різних видів ігор педагогами-практиками. Другий напрям – узагальнення теоретичних напрацювань з питань змісту й організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку та висвітлення передового досвіду роботи дошкільних навчальних закладів та окремих педагогів.

Зазначені напрями схарактеризовані впровадженням програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасну педагогічну практику з урахуванням напрацьованого передового досвіду, розробок різних видів ігор та планування ігрової діяльності дітей дошкільного віку, що ґрунтується на наукових доробках у площині ігрової діяльності дітей дошкільного віку (використання гри як провідної діяльності дітей дошкільного віку, засобу формування дитячої особистості, організація ігрової діяльності з урахуванням педагогічного супроводу на суб'єкт–суб'єктній взаємодії між педагогом та дитиною).

Встановлено, що зазначені напрями впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасну педагогічну практику спрямовані на формування професійно-педагогічної культури педагогів, набуття нових знань, продукування сучасних педагогічних ідей, технологій, узагальнення й поширення передового педагогічного досвіду та покликані задовольнити потреби розвитку й оновлення дошкільної освіти, а також інтереси педагога в постійному підвищенні фахового рівня відповідно до кон'юнктури ринку педагогічної праці, можуть виступати засобом соціального захисту і забезпечити потреби розвитку освіти України у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях.

Аналіз другого періоду – періоду незалежної України (1991–2012 рр.) у межах двох його етапів дозволив визначити особливості трансформації, що впливали на модернізацію програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчому національному ґрунті, до яких відносимо: зміни в соціально-економічному розвитку держави; створення законодавчо-правової бази дошкільної освіти; набуття національного і регіонального характеру програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку; домінантність особистісно зорієнтованого підходу щодо програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку; орієнтація на полікультурність (забезпечення рівних умов існування й створення такої системи виховання, за якою пріоритетним напрямом було б виховання взаємоповаги й толерантного ставлення між представниками різних релігійних, культурних та мовних груп) у програмово-методичному забезпеченні ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичний аналіз проблеми трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в педагогічній теорії і практиці дошкільних навчальних закладів (друга половина ХХ – початок ХХІ століття: з'ясовано й обґрунтовано передумови становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку, що спричинили його трансформації в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, схарактеризовано особливості трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку та визначено їх періоди та етапи (друга половина ХХ – на початку ХХІ століття). Результати проведеного

дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких висновків:

1. Окреслення еволюції обраної теми засвідчує відсутність комплексного та системного дослідження трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) як окремої педагогічної проблеми. Це підтверджує необхідність розкриття становлення й модернізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку впродовж досліджуваного періоду в системі постійно змінюваних соціально-педагогічних характеристик.

Узагальнений аналіз наукових здобутків учених і методичних підходів педагогів-практиків другої половини ХХ – початку ХХІ ст., що виступили джерельною базою вивчення стану досліджуваної проблеми, надав можливість стверджувати, що результати дослідження трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку та визначення основних чинників його становлення на законодавчому ґрунті і модернізації на національному ґрунті, є визначальними для стратегії впровадження програмово-методичного забезпечення в сучасну освітню практику дошкільних навчальних закладів.

2. Дослідження обґрунтовано й вибудовано на основі загальнонаукових, педагогічних, теоретичних засад, сукупності відповідних дослідницьких методів і поняттєво-термінологічного апарату дослідження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності, що уможливило уточнення понять «трансформація», «ігрова діяльність», «програма», «методичне забезпечення» та визначення сутності феномена «програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку».

Трансформацію як педагогічну категорію уточнено як гармонійну єдність наукового знання і педагогічної практики, що спроможна втілити наукові знання у практичний результат.

Ігрову діяльність розглянуто як різновид активної діяльності дітей дошкільного віку, що складає основний зміст їхнього життя є провідною діяльністю та базисом для навчальної діяльності у наступному віковому періоді.

Програму схарактеризовано як нормативний документ, у якому визначено зміст навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку за відповідними розділами.

Методичне забезпечення розкрито як складову дошкільної освіти, що виступає основою для реалізації змісту навчання, виховання і розвитку дітей та пов'язаної із осмисленим вибором педагога різноманітних форм організації навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі.

Визначено сутність феномена «програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку» як взаємозалежне утворення системного характеру, що відображає зміст програми з ігрової діяльності і є підґрунтям для створення навчально-методичних видань фахової спрямованості, узагальнення та поширення передового досвіду, що забезпечує організацію ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів.

3. З'ясовано передумови становлення програмово-методичного забезпечення

ігрової діяльності дітей дошкільного віку, що спричинили його трансформації в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття:

- розвиток наукової думки, що був забезпечений державною освітньою політикою (партійно-інструктивне керівництво в радянській системі науки);
- педагогічні пошуки практики, що відбувалися на тлі динамічної перебудови суспільно-економічного життя країни (створення нового соціально-економічного устрою та орієнтир на побудову комуністичного суспільства);
- формування нормативно-правової системи дошкільного виховання;
- розвиток мережі дошкільних закладів, що зумовив потребу у створенні й поліпшенні якості програмово-методичного забезпечення в цілому та ігрової діяльності, зокрема (програми навчання, виховання дітей дошкільного віку, основних видів видань, безпечного ігрового обладнання тощо).

Установлено, що наукові надбання системи дошкільного виховання та її розвиток, навіть, за умов уніфікації забезпечили необхідний рівень розробки програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в радянський період. Вони стали базою для подальшого розвитку програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності в системі дошкільного виховання.

4. Схарактеризовано трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ ст. та визначено його основні періоди: *перший період – радянський (1958–1990 рр.)*; *другий період – незалежної України (1991–2012 рр.)*.

Періодизація обґрунтована з урахуванням особливостей державної освітньої політики та суспільно-економічного розвитку, законодавчо-правових документів у галузі дошкільної освіти, науково-методичного підґрунтя розвитку ігрової діяльності дітей дошкільного віку та забезпечення умов для її розвитку.

Установлено, що перший – радянський період (1958–1990 рр.) був найбільш тривалим періодом системного, поступового та поліфункціонального становлення змісту програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчому ґрунті. У межах означеного періоду розкрито трансформації поетапного становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку: на *першому етапі (1958–1983 рр.)* – підпорядкування програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку законодавчій базі; на *другому етапі (1984–1990 рр.)* – демократизація та реформування змісту програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Встановлено, що зміст програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку та трансформації його розвитку в дошкільних закладах упродовж радянського періоду (1958–1990 рр.) було зорієнтовано на систему цінностей комуністичного ладу, тематика ігор була регламентована змістом програми і відображала соціальну дійсність радянського суспільства.

У межах другого періоду – незалежної України (1991–2012 рр.) – виокремлено трансформації модернізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчому національному ґрунті, що здійснювалось у два етапи: *перший етап (1991–2000 рр.)* – наукових пошуків та

програмотворення; *другий етап (2001–2012 рр.)* – стандартизації дошкільної освіти.

Зміст програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в другому періоді – *незалежної України (1991–2012 рр.)* був збагачений на основі оновленої законодавчо-правової бази, розробки цілісної теорії ігрової діяльності дітей, утвердження нової системи виховних цінностей, реалізації особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів (гуманізації та індивідуалізації, спрямованості на розвиток особистості).

Виявлено особливості реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку, що було розроблене впродовж досліджуваних хронологічних меж у навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів України.

У межах першого – радянського періоду (1958–1990 рр.) визначено особливості реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей у дошкільних закладах, а саме: апробація вихователями методики керівництва ігровою діяльністю дітей дошкільного віку з урахуванням регламентованої програмою тематики ігор; формування мотивації дітей до організації ігрової діяльності відповідно авторитету вихователя та без урахування бажань, захоплень, інтересів, особистісних потреб кожної дитини; створення педагогічних умов для організації ігрової діяльності на основі суб'єкт–об'єктної взаємодії педагога і дитини.

У другому періоді – незалежної України (1991–2012 рр.) домінували такі особливості впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку: зорієнтованість ігрової діяльності дітей дошкільного віку на культурно-історичні цінності українського народу; урахування передового педагогічного досвіду організації та оновлення змісту творчих ігор й ігор з правилами в освітньому процесі дошкільного навчального закладу; переоцінка значущості ігрової діяльності в розвитку дитини і підхід до неї як до провідної діяльності дітей, засобу формування особистості в дошкільному віці; системний підхід до формування ігрової компетенції дітей дошкільного віку; науково обґрунтоване створення педагогічних умов, що спрямовані на гармонізацію суб'єкт–суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу, задоволення актуальних потреб дитини, реалізації її особистісного потенціалу; активне впровадження в освітнє середовище дошкільного навчального закладу методичного супроводу ігрової діяльності, розробленого на системних засадах; оновлення розвивально-виховного ігрового середовища.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Напрямами подальших наукових розвідок можуть слугувати такі актуальні питання: відображення гендерного підходу в змісті ігрової діяльності дітей дошкільного віку; дослідження педагогічного супроводу ігрової діяльності в зарубіжних освітніх системах; джерела національного компонента ігрової діяльності і їх вплив на формування національної свідомості особистості тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Довбня С. О. Програмно-методичне забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.): понятійно-категоріальний апарат / Софія Олегівна Довбня // Збірник наукових праць Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [гол. ред. М. Т. Мартинюк]. – Умань, 2010. – Ч. 4. – С. 50–57.
2. Довбня С. О. Теоретичні засади ігрової діяльності дошкільників: аспект підготовки студентів до методологічного забезпечення наукових досліджень / Софія Олегівна Довбня // Наука і освіта. – 2010. – № 7 – С. 91–94.
3. Довбня С. О. Вітчизняний досвід програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні (II половина ХХ – початок ХХІ ст.) / Софія Олегівна Довбня // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : [зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту]. — Рівне, 2011. – Вип. 1 (44).– С. 111–114.
4. Довбня С. О. Гра як історико-педагогічний феномен / Софія Олегівна Довбня // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Вип. 9 – С. 245–250.
5. Довбня С. О. Методологічні засади дослідження проблеми вітчизняного досвіду програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку / Софія Олегівна Довбня // Наук. зап. Ніжин. держ. ун-ту імені Миколи Гоголя. Сер. Психол.-пед. науки / [за заг. ред. Є. І. Коваленко]. – Ніжин, 2011. – № 4. – С. 32–35.
6. Довбня С. О. Вплив психолого-педагогічних чинників на формування програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття / Софія Олегівна Довбня // Збірник наукових праць Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [гол. ред.: Мартинюк М.Т.]. – Умань, 2012. – Ч. 4. – С. 50–57.
7. Довбня С. О. Тенденції розвитку програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні (др. пол. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.) / Софія Олегівна Довбня // Наук. зап. Ніжин. держ. ун-ту імені Миколи Гоголя. Сер. Психол.-пед. науки / [за заг. ред. Є. І. Коваленко]. – Ніжин, 2012. – № 3. – С. 150–153.
8. Довбня С. О. Шляхи впровадження вітчизняного досвіду програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку / Софія Олегівна Довбня // Вища освіта України. – 2012. – № 3 (46) [Темат. вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технологія»]. – С. 419–427.
9. Довбня С. О. Сучасні тенденції програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні / Софія Олегівна Довбня // Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. – BUDAPEST, 2013. – Vol. 9. – С. 49–53.
10. Довбня С. О. Наступність у змісті дошкільної і початкової освіти України у період із 1962 по 1986 роки / Софія Олегівна Довбня // Реалізація наступності дошкільної і початкової освіти : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. / ред. кол.: К. І. Волинець, Г. Г. Кондратенко, Н. В. Кудикіна [та ін.]. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. – С. 18–20.
11. Довбня С. О. Теорія ігрової діяльності як основна вихідна позиція

методологічних засад дослідження / Софія Олегівна Довбня // Український науково-інтелектуальний простір: реалії та перспективи розвитку : матеріали II-ї Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. / за ред. В. П. Коцур. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – С. 128–132.

12. Довбня С. О. Ретроспективний аналіз дефініції «Ігра» / Софія Олегівна Довбня // Спеціаліст XXI століття: психолого-педагогічна культура і професійна компетентність [Електронний ресурс] : матеріали I Міжнарод. наук.-практ. конф., (27–28 окт. 2011 г., Барановичи, Респ. Білорусь) / М-во освіти Респ. Білорусь, установа освіти «Барановичський державний університет» ; пед. фак. ; редкол.: З. Н. Козлова (гл. ред.), Ю. В. Башкірова (отв. ред.) [и др.]. – Електрон. дані (3 725 КБ). – Барановичи : БарГУ, 2011. – С. 73–76. – Режим доступу : wiki.kubg.edu.ua.

13. Довбня С. О. Сучасне планування творчих ігор з дітьми дошкільного віку / Софія Олегівна Довбня // Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (11 квіт. 2014 р., м. Київ) / редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, В. І. Юрченко, Г. В. Беленька. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 93 – 100.

14. Довбня С. О. Ігри еколого-природничого змісту / Софія Олегівна Довбня // Ігрова діяльність у дошкільній освіті п'ятирічних дітей (педагогічний супровід до програми «Дитина» : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Н. В. Кудикіної. – К., 2011. – 220 с. (авт. с. 174–186).

15. Довбня С. О. Формування програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні (друга половина XX століття – початок XXI століття) / С. О. Довбня // Дошкільна освіта: теоретико-методичний аспект : [навч.-метод. посіб.] / за заг. ред. Н. В. Кудикіної. – К., 2011. – 248 с. (авт. с. 172–182).

16. Довбня С. О. Граючись, зростаємо / С. О. Довбня, Н. В. Кудикіна // Методичні рекомендації до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – 3-є вид., доопр. та доп. – К., 2012. – 400 с. (авт. с. 161–182). [Лист ПТЗО № 1.4/18-Г-474 від 05.07.2010 р.].

17. Довбня С. О. Сучасна методика керівництва творчими іграми дітей / С. О. Довбня, Н. В. Кудикіна // Дитячий садок. – 2012. – № 29–31 (653–655). – С. 50–52.

АНОТАЦІЯ

Довбня С. О. Трансформації програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку (друга половина XX – початок XXI століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» Міністерства освіти і науки України. – Одеса, 2015.

Дисертаційне дослідження присвячене проблемі трансформації програмно-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку у другій половині XX – на початку XXI століття. Визначено сутність феномена «програмно-методичне забезпечення ігрової діяльності» як взаємозалежне утворення системного

характеру, що відображає зміст програми з ігрової діяльності і є підґрунтям для створення навчально-методичних видань фахової спрямованості, узагальнення та поширення передового досвіду, що забезпечують організацію ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу, уточнено поняття «трансформація», «ігрова діяльність», «програма», «методичне забезпечення». Проаналізовано й систематизовано еволюцію програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку та джерельну базу дослідження. З'ясовано передумови становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Визначено два періоди розвитку програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття та виокремлено в них чотири етапи. Виявлено особливості трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Ключові слова: трансформації, ігрова діяльність, програма, програмово-методичне забезпечення, дошкільне виховання, дошкільна освіта.

АННОТАЦІЯ

Довбня С. О. Трансформации программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста (вторая половина ХХ – начало ХХІ века). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского» Министерства образования и науки Украины. – Одесса, 2015.

Диссертационное исследование посвящено проблеме трансформации программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста во второй половине ХХ – начале ХХІ столетия.

В диссертации определена сущность феномена «программно-методическое обеспечение игровой деятельности» как взаимосвязанного образования системного характера, что отражает содержание программы по игровой деятельности и является основой для создания учебно-методических изданий профессиональной направленности, обобщение и распространение передового опыта, что обеспечивает организацию игровой деятельности детей дошкольного возраста в учебно-воспитательном процессе дошкольного учебного заведения; уточнено понятия «трансформация», «игровая деятельность», «программа», «методическое обеспечение».

В ходе работы осуществлено изучение эволюции по теме исследования, проведены анализ и систематизация научных источников исследования; выяснены предпосылки становления программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста: развитие научной мысли; педагогические поиски практики; развитие сети дошкольных учреждений.

Разработано периодизацию трансформации программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста: период – становление программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста на законодательной почве (1958–1990 гг.) и период

независимой Украины – модернизация программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста на законодательной национальной почве (1991–2012 гг.). В первом периоде выделено два этапа: 1958–1983 гг. – подчинение программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста законодательной базе; 1984–1990 гг. – демократизация и реформирование содержания программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста. Во втором периоде два этапа: 1991–2000 гг. – научных поисков и программосоздания; 2001–2012 гг. – стандартизации дошкольного образования.

Выявлены особенности трансформации программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста Украины во второй половине XX – начале XXI столетия. В первом периоде это: базирование системы дошкольного воспитания на идеологии научного коммунизма; развитие научно-методических исследований игровой деятельности детей дошкольного возраста на основе теорий игры, передового педагогического опыта; определение содержания игровой деятельности детей дошкольного возраста типичными программами, задекларированность всестороннего развития личности в контексте интенсивной подготовки детей к школе, что нивелировало ведущую роль игры в формировании творчества, инициативности, самостоятельности детей; направленность педагогов-практиков на адаптацию педагогических методов и приемов по организации игровой деятельности детей дошкольного возраста, определение ведущей роли воспитателя в этом процессе. Во втором периоде это: изменения в социально-экономическом развитии государства; создание законодательно-правовой базы дошкольного образования; приобретение национального и регионального характера программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста; доминантность личностно-ориентированного подхода к программно-методическому обеспечению игровой деятельности детей дошкольного возраста; ориентация на поликультурность (обеспечение равных условий существования и создание такой системы воспитания, при которой приоритетным направлением было бы воспитание взаимоуважения и толерантного отношения между представителями различных религиозных, культурных и языковых групп) в программно-методическом обеспечении игровой деятельности детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: трансформации, игровая деятельность, программа, программно-методическое обеспечение, дошкольное воспитание, дошкольное образование.

RESUME

Dovbnya S. O. Transformations of program and methodical materials of preschool-age children's play activity (the second half of the XXth century – the beginning of the XXIst century). – As a Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree (PhD) in Pedagogical Sciences. Specialty 13.00.08 – Preschool Education. - State Establishment “K. D. Ushynskiy South Ukrainian National Pedagogical University”, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odessa, 2015.

The thesis deals with the issue of transformations of program and methodical materials of preschool-age children's play activity (the second half of the XXth – the

beginning of the XXIst centuries). The essence of the phenomenon «program and methodical materials support of play activity» has been defined. It means interconnected formation of systematic character that reflects the content of the program of play activity and serves as a foundation for professional teaching materials creation, generalization and spreading the best teaching practices that help to organize the preschool-age children's play activity in the educational process of preschool educational institutions; the notions «transformation», «play activity», «program», «methodical support of educational process» have been specified. The evolution of program and methodical materials of preschool-age children's play activity and the scientific research sources have been analyzed and systematized. The preconditions of formation of preschool-age children's play activity program and methodical materials have been defined.

Two periods of the development of preschool-age children's play activity program and methodical materials in the second half of the XXth – at the beginning of the XXIst centuries have been determined. Four stages of these periods have been disclosed. The peculiarities of transformations of preschool-age children's play activity program and methodical materials in the second half of the XXth – at the beginning of the XXIst centuries have been determined.

Key words: transformations, play activity, program, program and methodical support of educational process, preschool training, preschool education.

Підписано до друку 26.05.2015 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 30.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc